

ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОГО РІВНЯ «МАГІСТР»

Перелік спеціальних навчальних дисциплін для підготовки магістра з географії рекреації та туризму

1. Географічні експедиції
2. Екологічний туризм
3. Конструктивно-географічні основи раціонального природокористування
4. Методика викладання географічних дисциплін у вищій школі
5. Ризики в туризмі
6. Стратегія розвитку туризму в Україні
7. Туристсько-краєзнавчі експедиції

1. «Географічні експедиції»

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “Географічні експедиції” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» з напряму підготовки 6.040104 географія, спеціальність 8.04010403 географія України

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основи організації географічних експедицій.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна базується на знаннях про основи польових досліджень, отриманих в рамках таких дисциплін як «Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів», «Ландшафтознавство», «Геоморфологія», «Біогеографія» та ін.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Географічні експедиції ” є ознайомити з основами організації і планування науково-дослідних робіт, надати систематизовані та узагальнені знання про організацію та умови проведення експедиційних досліджень взагалі і комплексних географічних експедицій різного спрямування зокрема (фізико-географічні, економіко-географічні, для організації масового відпочинку, районного планування тощо).

Основними завданнями вивчення дисципліни “Географічні експедиції ” є

- розкрити роль і місце експедиційних досліджень в розвитку географії, охарактеризувати сучасний стан експедиційних досліджень
- визначити основи організації і планування наукових досліджень;
- ознайомитися з базовими положеннями обробки, оформлення та публікації результатів наукового дослідження ;
- ознайомитися з базовими положеннями організації польових комплексних географічних досліджень;
- ознайомитися з базовими положеннями організації та особливостями проведення експедиційних досліджень різного спрямування, зокрема фізико-географічних, економіко-географічних, для організації масового відпочинку, районного планування тощо .

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні положення організації експедиційних досліджень;
- основи польових комплексних досліджень в різних галузях географії.

вміти :

- чітко визначати науковий напрямок, проблеми, теми (завдання) своєї науково-дослідної роботи ;
- формувати склад експедиції, залежно від поставлених завдань;
- складати технічне завдання, кошторис експедиції, звіт, вести польову документацію тощо;
- написати наукову статтю за результатами досліджень.

Програма навчальної дисципліни

Вступ Мета, завдання та зміст навчальної дисципліни

ТЕМА 1 Географічні експедиції: історія і сучасність. Історія, роль і місце експедиційних досліджень в розвитку географії

Сучасні експедиційні дослідження: головні напрямки, регіони дослідження, практичне значення і вплив на розвиток географії

ТЕМА 2. Основи організації і планування наукових досліджень. Визначення наукового напрямку, проблеми, теми (завдань) науково-дослідної роботи. Науковий напрямок – як сфера наукових досліджень колективу, присвячених вирішенню значних, фундаментальних теоретико-експериментальних задач в певній галузі науки. Наукова проблема як складна наукова задача, яка охоплює значну область досліджень і має перспективне значення. Проблема складається із ряду наукових тем. Тема наукового дослідження – як наукова задача, яка охоплює певну частину наукового дослідження. Базується на численних дослідницьких питаннях (більш дрібних наукових завданнях, які стосуються конкретної області наукового дослідження). Послідовність дій на протязі всього періоду досліджень в рамках будь-якої науково-дослідницької роботи (НДР), що дозволяє планувати і поетапно контролювати її результати. Аналіз змісту і основних етапів в рамках певних стадій НДР: 1. Розробка технічного завдання на проведення НДР; 2. Розробка технічної пропозиції; 3. Виконання теоретичних і експериментальних досліджень; 4. Оформлення результатів НДР; 5. Прийомка НДР; 6. Впровадження НДР. Технічне завдання (ТЗ) – як вихідний документ для проведення науково-дослідницьких робіт. Аналіз вихідних джерел інформації для складання ТЗ. Базові джерела інформації. Основні розділи ТЗ та аналіз їх змісту: 1. Загальні положення; 2. Мета і призначення розробки; 3. Техніко-економічні показники; 4. Стадії розробки; 5. Порядок прийомки. Місце експедиційних досліджень в науково-дослідницьких роботах.

ТЕМА 3. Обробка, оформлення та публікація результатів наукового дослідження.

Попередня обробка інформації. Методи фіксації результатів дослідження: щоденник спостережень, робочий зошит, єдині форми документації регулярних спостережень – стандартні книжки чи журнали спостережень, спеціальні бланки стандартизованої форми; журнал польового дослідження тощо. Базові методи обробки дослідних аналітичних даних. Складання і оформлення «Звіту про НДР» як основного документу на стадії оформлення кінцевих результатів дослідження, якій відбиває зміст виконаних робіт та заключні дані. Поняття «наукова

публікація». Основні види наукових видань. Науково-дослідні видання: монографії, реферати, тези доповідей, матеріали наукових конференцій, збірки наукових праць. Періодичні наукові видання, наукові статті. Підручники і навчальні посібники. Допоміжна література: довідники, енциклопедії, реферативні журнали тощо. Анотування і реферування наукових робіт. Структура реферативних журналів і основні прийоми роботи з ними. Бібліотеки. Інформаційно – пошуковий апарат бібліотек. Раціональні прийоми роботи з науковою літературою. Наукові статті як основне свідчення апробації науково-дослідної роботи. Вимоги до структури і оформлення наукових статей.

Структура наукової статті:

- постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор;
- виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- формулювання цілей статті (постановка завдання);
- викладення основного матеріалу дослідження і обґрунтування одержаних наукових результатів;
- формулювання висновків даного дослідження та означення перспектив подальших розвідок у даному напрямку.

ТЕМА 4. Організація польових географічних досліджень. Організаційні форми польових досліджень: експедиційна і стаціонарна. Експедиційні дослідження: завдання, зміст і базові етапи. Галузеві та комплексні експедиції. Основні етапи експедиційних досліджень. Аналіз змісту дослідницьких робіт в межах трьох етапів: підготовчого, польового та камерального. Підготовчий етап: розробка програми і методики польових робіт, форми фіксації матеріалів. Польовий період – як основний етап експедиційних географічних досліджень. Його структура: рекогносцирувальні роботи, виконання програми польових робіт; післяпольові камеральні роботи. Камеральний (завершальний) період – аналіз, обробка та узагальнення отриманого в полі матеріалу.

ТЕМА 5. Польові комплексні фізико-географічні дослідження. Особливості вивчення природних комплексів при експедиційних дослідженнях. Постановка завдання, вивчення літературних, фондових матеріалів. Робота с топографічними матеріалами, аерофото-, космічними матеріалами тощо для попереднього дешифрування природних комплексів. Польова документація. Рекогносцирування і вибір ділянок для детального дослідження. Точки спостереження. Ключові ділянки, пробні площадки, ґрунтові ями тощо. Комплексний фізико-географічний опис. Інші спостереження. Збір зразків. Ландшафтне профілювання. Польове картографування. Обробка матеріалів польових комплексних фізико-географічних досліджень.

ТЕМА 6. Польові економіко-географічні та комплексні прикладні географічні дослідження. Особливості досліджень сільськогосподарських підприємств, промислових. Дослідження транспортних пунктів і вузлів, міст. Дослідження адміністративного району. Географічні дослідження для районної планівки, потреб містобудівництва, розробки земельного кадастру. Дослідження проблем перетворення природи. Обґрунтування меліорацій.. Розробка регіональних проблем

ТЕМА 7. Комплексні географічні дослідження для організації масового відпочинку. Основи ландшафтних досліджень з метою характеристики природних умов рекреаційного району. Базові положення оцінки природних рекреаційних ресурсів. Оцінка кліматичних умов рекреації. Оцінка лісів як бази рекреаційної діяльності. Рекреаційна оцінка водних об'єктів, рельєфу. Пейзажно-естетична оцінка ландшафтів. Оцінка бальнеологічних ресурсів.

2. «Екологічний туризм»

Дана навчальна дисципліна “Екологічний туризм” є базовою для підготовки магістрів в галузі 04010 – географія, за напрямом 8.04010406 – географія рекреації та туризму.

Мета навчальної дисципліни “Екологічний туризм” – дати студентам базові знання теорії і практики екологічного туризму, сформувані вміння і навички з ефективного використання туристсько-рекреаційних ресурсів, вміння розробляти різні типи туристських екологічних стежок та маршрутів, організовувати рекреаційну та еколого-просвітницьку діяльність засобами екотуризму.

Основні завдання навчальної дисципліни “Екологічний туризм”: формування фахової компетентності в галузі екологічного туризму; вдосконаленні навчально-методичної системної організаційно-управлінської підготовки, поповненні знань з рекреаційного природокористування, менеджменту туризму, географії рекреації та туризму, засвоєнні теоретичних основ організації і проведення екотуристських маршрутів.

Предметом навчальної дисципліни “Екологічний туризм” є екотуристська діяльність, як особливий інтегративний вид просторової географічної (природничо-екологічного й соціо-економіко-географічного спрямування), рекреаційної та пізнавально-розвиваючої діяльності.

Вимоги до знань та вмінь

Студент повинен знати:

- особливості екологічного туризму;
- основні властивості екотуристського продукту (природних умов та ресурсів території, їх екологічного стану та умов збалансованого невиснажливого використання);
- основні дестинації екологічного туризму і потоки екотуристів з метою забезпечення організації і управління туристською діяльністю;
- міжнародне співробітництво в галузі екологічного туризму, особливості екотуристської діяльності в різних регіонах України і країнах світу;
- правові основи екотуристської діяльності.

Студент повинен вміти:

- організовувати і керувати екотуристською діяльністю, створювати відповідні моделі діяльності та екотуристські продукти;
- використовувати основні екологічні властивості природних умов та ресурсів території, а також історико-культурного надбання, соціально-економічних умов, етнокультурних особливостей населення тощо при створенні

різних екотуристських продуктів;

- визначати основні екотуристські ресурси території і формувати екотуристські маршрути з метою забезпечення їх збалансованого використання;
- користуватися сучасними екотуристськими технологіями мінімізації впливу на природне середовище;
- налагоджувати ефективну співпрацю в сфері екотуристської діяльності.

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Екотуризм базові поняття і терміни

Екологічний туризм, екотуризм (англ. ecotour, ecotourism) - подорожі, що організовуються і здійснюються у такий спосіб, щоб не порушувати природний баланс екосистем, ландшафтів, не виснажувати туристсько-рекреаційні ресурси територій відвідування. Це всі види туризму, що орієнтовані на збереження природного та історико-культурного середовища (зокрема, природних заповідних та культурних ландшафтів), формування інтелектуально-гуманістичного світобачення та патріотизму, налагодження толерантних стосунків з місцевим населенням та органами самоврядування, поліпшення фінансово-економічного благополуччя регіонів. Екологічний туризм порівняно нове поняття в туристській діяльності. Основна причина виникнення екотуризму знаходиться у невідрегульованості відносин у системі «суспільство - природа», або в туристській інтерпретації - «туризм - природне середовище». Саме орієнтацією на екологічну складову в туристських подорожах можна пояснити підвищену увагу в останні роки до відвідування туристами місць з незмінним або мало зміненим природним середовищем.

Тема 2. Розвиток теоретичних та практичних засад пізнавальних природознавчих та краєзнавчих подорожей в світі та в Україні .

Гносеологічні (пізнавальні) першооснови екологічного туризму сягають своїм корінням у часи Античності. Організація подорожей з метою пізнання природи і культури інших народів та країн органічно існують вже у давньому світі. Так, в VI ст. до н.е., давні греки та римляни здійснювали подорожі до Єгипту, де їх приваблювала давня історія, культура, архітектура (піраміди), своєрідні природні умови. Видатні мислителі та мандрівники Давньої Греції - Геродот, Аристотель, Демокрит, Квінтіліан в своїх трактах присвячених вихованню рекомендували пізнавати природу у безпосередньому спілкуванні з нею. Розвиток теоретичних та практичних засад пізнавальних туристсько-краєзнавчих подорожей і екскурсій в Україні. Туристсько-краєзнавчі подорожі та екскурсії стали потужним чинником національно-культурного відродження в Україні, а саме на західноукраїнських землях, що спостерігалось впродовж XIX ст. Активно їх здійснювали українські студенти в Галичині. Насамперед це були молоді люди, які відчули потребу в поглибленому вивченні джерел національної самобутності, народних звичаїв, фольклору, культурної спадщини. Так, у 1851 р. львівський студент Федір Білоус сам-один пустився в мандрівку в гори і пішки пройшов дорогу зі Львова у Болахівські гори. Відомі також дані про тогочасні групові студентські походи та мандрівки рідним краєм та у Карпатські гори. Організаторами та учасниками перших природознавчих та народознавчих (етнографічно-краєзнавчих) туристських маршрутів були Яків Головацький, Іван Вагилевич, батько й син Микола та Корнило Устияновичі, Іван Франко, Іван

Нечуй-Левицький та ін. Чільне місце серед мандрівників посідають члени «Руської Трійці», гурток Маркіяна Шашкевича.

Тема 3. Екотуристська діяльність

У загальному випадку під *екотуристською діяльністю* розуміють цілеспрямовану активність юридичних (незалежно від форм власності та відомчого підпорядкування) та фізичних осіб з організації і здійснення екотуризму. *Основною метою екотуристської діяльності* є забезпечення потреб екотуристів у розвиваючому – пізнавальному та загальнооздоровчому відпочинку тощо. *Суб'єктами екотуристської діяльності* є юридичні особи (незалежно від форм власності та відомчого підпорядкування - туроператори, турагенти, інші суб'єкти підприємницької діяльності), які організують і здійснюють екотуристську діяльність, надають усі види туристсько-рекреаційних продуктів і послуг, що відповідають міжнародним та національним екологічним стандартам, та фізичні особи, які не є суб'єктами підприємницької діяльності та організують і здійснюють екотуристську діяльність (екотуристи аматори, громадські екотуристські організації (гуртки, секції, клуби, товариства, центри, спілки тощо), фахівці екотуристського супроводу (гіди-екотуризму, екскурсоводи, провідники, аніматори екотуристських програм тощо), особи які надають послуги тимчасового розміщення, харчування тощо та інші учасники відносин, що організують чи забезпечують здійснення екотуристської діяльності.

Тема 4. Конструктивно-географічні основи менеджменту в екотуризмі

Управління екотуристським підприємством передбачає наявність керівних (управлінських), спрямовуючих і організаційних засад у його здійсненні. Поза ними екотуристська діяльність не в змозі реалізувати своє системоутворююче призначення як конструктивного регулятивного чинника раціонального природокористування та природоохоронної діяльності. Без них екологічний туризм не може відбутися як суспільно та економічно значуще явище. Реалізуються ці засади, насамперед, через систему менеджменту в екотуризмі. Саме менеджмент забезпечує економічний і соціальний розвиток, визначаючи успіхи організації в конкурентній боротьбі на ринку. Його специфіка полягає в тому, що прагнення до отримання прибутку від екологічного туризму органічно сполучається з формуванням і реалізацією комплексу різноманітних заходів, які мають саме природоохоронні цілі. Тому менеджмент в екотуризмі дозволяє досягти компромісу між притаманним ринковій економіці прагненням до прибутку і захистом навколишнього природного середовища від негативного впливу туристської діяльності. І щодо цього менеджмент в екотуризмі не є винятком.

Тема 5. Науково-методичні основи менеджменту в екотуризмі

Основою розвитку екологічного туризму є науково-методичне забезпечення менеджменту як бази його становлення та розвитку. Насамперед це формування уявлення про конструктивно-географічну спрямованість менеджменту в екотуризмі як дидактичну основу (школу) раціонального природокористування та охорони природи. Виходячи з конструктивно-географічної спрямованості менеджменту в екотуризмі, функції та зміст його діяльності охоплюють такі основні аспекти: планувальний, організаційний, мотиваційний, контрольний.

Планувальний аспект реалізується на основі впливу менеджменту в екотуризмі на природні ресурси. При цьому вони розглядаються як об'єкт організаційно-управлінської діяльності поряд з людськими, матеріальними, фінансовими ресурсами, а не як обов'язкова складова туристсько-рекреаційних ресурсів, що, як відомо, є однією з умов туристського бізнесу взагалі. Використання природних ресурсів у екотуризмі передбачає систему їх планомірного та цілеспрямованого формування, регулювання і контролю. Для цього в системі менеджменту створюється відповідний механізм, призначений для управління використанням в екотуристських цілях природних ресурсів з найбільшою економічною та екологічною ефективністю.

Тема 6. Суспільно-економічні основи та економічний зміст стратегічного менеджменту в екотуризмі

Створення економічно ефективного, якісного і привабливого екотуристського продукту визначає одне з пріоритетних завдань менеджменту в екотуризмі. Воно охоплює всю сукупність суспільно-економічних відносин і формує їх особливий вид – систему управління екологічним туризмом. У свою чергу вони містять у собі складну сукупність відносин між людьми, які здійснюють стратегічний екотуристський менеджмент (організаційних, соціальних, психологічних, інформаційних та інших), єдність яких утворює систему більш високого порядку – відносин управління раціональним природокористуванням та охороною природи.

В усьому світі туризм перетворився на одну з найважливіших галузей національної економіки. За оцінками Генеральної Асамблеї ООН, Економічної і Соціальної Ради ООН і ВТО, "туризм... перетворюється на провідну галузь світової економіки. Будучи надзвичайно важливим інструментом у справі поліпшення економічного і соціального стану багатьох держав, зокрема тих, що розвиваються, він став важливим чинником розвитку національних економік держав світу". Стрімко зростає роль міжнародного туризму у світовій економіці. За період після 1980 року потужність світових туристських потоків зросла на 65 %, а прибутки – на 174 %. Передбачається, що до 2010 року кількість поїздок може зрости до 960 млн. За даними експертів ВТО, показник приросту обсягу туристських послуг становитиме в середньому 3,7 % за рік. На сферу туризму припадає близько 6 % світового валового національного продукту, 7 % світових інвестицій, 5 % усіх податкових надходжень, 11 % світових споживчих витрат. Ці цифри характеризують прямий економічний ефект від функціонування індустрії туризму. На сьогодні туризм є однією з високоприбуткових світових галузей, що за прибутковістю поступається лише видобутку і переробці нафти.

Тема 7. Рекреаційне природокористування та екотуризм в межах природоохоронних територій

Відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» (Стаття 9), одним із видів природокористування на природоохоронних територіях є використання об'єктів природо-заповідного фонду використання в оздоровчих та інших рекреаційних цілях. Це можливе за умови дотримання природоохоронного режиму, встановленого цим Законом та іншими актами чинного законодавства.

Рекреація на природно-заповідних територіях та об'єктах є відтворенням у вільний час витрачених у процесі життєдіяльності (трудової, навчальної, побутової) розумових, духовних і фізичних сил людини, що здійснюється шляхом загальнооздоровчого, культурно-розважального і пізнавального відпочинку. Важливим напрямком рекреації в межах територій природо-заповідного фонду є екотуризм. Він об'єднує всі ті види туризму, які орієнтовані на довготривале збереження природного довкілля (зокрема, заповідних ландшафтів), формування інтелектуально-гуманістичного світогляду, налагодження гуманних стосунків з місцевим населенням та органами самоврядування, поліпшення фінансово-економічного благополуччя регіонів. Ці цілі екотуризму найбільш ефективно й повно реалізуються на рекреаційних територіях національних природних парків, біосферних заповідників, регіональних ландшафтних парків, ландшафтних заказників тощо.

Стратегічна мета екотуризму в межах природо-заповідних територій - це регламентована потребами збереження довкілля пізнавально-рекреаційна діяльність. Загальним правилом екотуризму в межах територій природо-заповідного фонду, що відрізняє його від "традиційного" екотуризму є наявність більш жорстких природоохоронних норм і правил поведінки, значно суворіших, чим на звичайних екотуристських маршрутах.

До установ природно-заповідного фонду України, які організують і здійснюють екотуристську діяльність, відносяться національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, ботанічні сади, зоопарки, дендропарки. Серед них найбільшого розвитку екотуристська діяльність набула в національних природних і регіональних ландшафтних парках. Із цього погляду названі форми заповідання й природоохоронного природокористування є на даний час найбільш соціально-корисними й економічно вигідними.

Тема 8. Еколого-освітня та виховна діяльність засобами екотуризму в межах природоохоронних територій

Формування і розвиток природоохоронного мислення в сфері туризму пройшло тривалий шлях, починаючи від утилітарного світосприйняття довкілля й до усвідомлення першочерговості природних законів у існуванні біосфери та розвитку ноосфери. Сучасне суспільство стало перед проблемою гармонійних взаємовідносин з природою та оптимізацією довкілля, єдністю пізнання законів природи і їх використання для загального блага. Вирішення цих проблем можливе за досягнення високого рівня свідомості, культури, освіти та виховання. При цьому розвиток екотуризму, екологічна освіта та виховання сприяють формуванню громадянина, його свідомості, патріотизму та професіоналізму.

Завдяки усвідомленню цих складних і взаємопов'язаних проблем в другій половині ХХ століття в багатьох країнах світу було поставлено питання про екологічну освіту та виховання, як необхідну складову загального процесу навчання та виховання. Так в Законі України «Про охорону навколишнього середовища» (Стаття 7) вказано: "Підвищення екологічної культури суспільства і професійна підготовка спеціалістів забезпечується загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням в галузі охорони навколишнього природного середовища, в тому числі в дошкільних дитячих закладах, в системі

загальної середньої, професійної та вищої освіти, підвищенням кваліфікації та перепідготовки кадрів” Також в Концепції громадського виховання особистості в умовах української державності вказується, що “громадська зрілість передбачає дбайливе ставлення до природи, що є справою як внутрішньодержавною, так і міжнародною. Це ставлення виявляється в особистій причетності і відповідальності за збереження і примноження природних багатств, вироблення вміння співіснувати з природою, нетерпимості і безкомпромісній боротьбі проти губителів природи, усвідомленні особливостей і основних проблем навколишнього середовища.”

Тема 9. Методи та форми проведення еколого-освітньої та виховної діяльності засобами екотуризму в межах природоохоронних територій

Завдання еколого-освітньої та виховної діяльності засобами екотуризму в межах природоохоронних територій полягає у цілеспрямованому освітньо-виховному впливу на всі верстви населення для забезпечення принципу безперервності екологічної освіти та виховання. Специфічною особливістю еколого-освітньої та виховної діяльності засобами екотуризму є гармонізація взаємовідносин людини і природного середовища, живого і неживого не через абстрактні поняття, а через живе сприйняття навколишнього світу в процесі екотуристської подорожі чи екскурсії в певному конкретному місці. Найбільш яскравим та незабутнім таке спілкування може бути насамперед в межах природоохоронних територій де природне середовище зберігається в максимально можливому на цей час недоторканому стані а штучні ландшафти парків і садів є справжніми пам’ятками садово-паркового мистецтва.

В еколого-освітній екотуристській діяльності використовують такі підходи, як формування сучасних екологічних знань, формування нового ставлення до природи, формування нових екологічних стратегій та технологій взаємодії з природою. Важливим також є формування розуміння закономірностей розвитку екосистем та впливу на них діяльності соціуму, а також розвиток особистої відповідальності за стан довкілля. Невід’ємним завданням є виховання національної свідомості через відродження традицій українського народу у взаємовідносинах з довкіллям.

3. «Конструктивно-географічні основи раціонального природокористування»

Навчальна дисципліна „Конструктивно-географічні основи раціонального природокористування” є базовою для підготовки магістрів за напрямком географія, спеціальності – географія рекреації та туризму, економічна та соціальна географія.

Метою навчальної дисципліни є оволодіння фундаментальними знаннями з конструктивної географії і основ природокористування, геоекологічних основ регіонального планування і проектування, охорони природи і раціонального використання природних ресурсів.

Основні завдання навчальної дисципліни:

- оволодіння теоретичним, методологічним і методичним арсеналом, понятійно-термінологічним апаратом сучасної вітчизняної і зарубіжної конструктивної географії;
- оволодіння методами геоекологічного аналізу в обґрунтуванні регіональних схем і проектів природокористування, набуття умінь і навичок;
- оцінки норм антропогенного навантаження на геосистеми, геоекологічного моніторингу і експертизи проектів;
- оволодіння прийомами написання наукових робіт з конструктивної географії, набуття здатності до самостійного осмислення і постановки конструктивно-географічних наукових задач та їх розв'язання за допомогою новітніх методів досліджень.

Предметом навчальної дисципліни „Конструктивно-географічні основи раціонального природокористування” є об'єктно-предметне поле, зміст і структура обґрунтування планувально-проектних розробок як професійної діяльності географа в наукових установах, його участь в різних виробничих і невиробничих сферах природокористування.

Вимоги до знань та вмінь.

Студент повинен **знати:**

- сутність і зміст основних видів природокористування;
- об'єктно-предметну сутність конструктивної географії як нового напрямку в географічній науці і практиці;
- зміст планів і проектів територіального використання природних умов і природних ресурсів;
- геоекологічні основи проектування і регіонального планування;
- законодавчо-правові акти, якими регулюються певні види природокористування на глобальному, регіональному, місцевому рівнях.

Студент повинен вміти:

- обґрунтовувати вибір району, місця для реалізації планів і проєктів природокористування;
- проводити геоекологічну експертизу планів і проектів природокористування;

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Конструктивна географія: об'єктивно - предметне поле, методологія, методи.

Конструктивна географія: об'єктно - предметне поле, цілі, завдання. Становлення конструктивної географії. Конструктивна географія у світовому вимірі. Географічні знання і політична влада. Географічний простір, ноосфера як методи конструктивної географії.

Тема 2. Основні напрямки конструктивно-географічних досліджень

Конструктивна географія і практика природокористування. Конструктивна географія і проектна справа. Зв'язок конструктивно - географічних і прикладних географічних досліджень, причетність до різних видів практичної діяльності.

Тема 3. Географічна інформація і управління.

Географічна інформація і державна влада (погляд вітчизняних і зарубіжних вчених). Природно-ресурсний потенціал і управління регіонами. Геоекологічний імператив у плануванні регіонального розвитку.

Тема 4. Геоекологічний аналіз в регіональному проектуванні і плануванні.

Сутність геоекологічний аналізу як процесу пізнання. Місце результатів геоекологічного аналізу в проектно-планувальній документації. Передпроектна і проектна географічна інформація. Геотехнічні систем і проектування.

Тема 5. Конструктивно-географічне обґрунтування стадій планування і проектування. Стадійність в проектуванні і рівні геоекологічної інформації. Принципи і методи ландшафтознавчого аналізу в регіональному проектуванні. Геоекологічне обґрунтування регіональних схем і проектів. Конструктивний аналіз природних властивостей і функцій геосистем. Конструктивний аналіз соціально-економічних функцій геосистем. Нормування антропогенного навантаження на геосистеми. Аналіз і оцінка природних умов і ресурсів архітектурно-планувальному проектуванні. Комплексна оцінка і функціональне зонування території в районному плануванні.

Тема 6. Генеральна схема планування території України.

Генсхема як стадія планування, її склад. Аналіз розділів Генсхеми, їх загальних і регіональних вимірів. Етапи реалізації Генсхеми, її роль в оптимізації розвитку регіонів України.

Тема 7. Регіональні конструктивно-географічні проблеми України. Ресурсно-економічна оцінка мінерально-сировинних ресурсів України. Лісоресурсний потенціал України та його еколого-економічна оцінка. Еколого-економічна оцінка гідро-кліматичних ресурсів України. Природно-заповідний фонд України, оцінка сучасного стану і перспективи розвитку. Конструктивно-географічні проблеми України: регіональний аналіз. Українське Полісся: проблеми природокористування у конструктивно-географічному вимірі. Конструктивна географія лісостепу і степу, використання і охорона їх природних ресурсів. Еколого-економічні проблеми Українських Карпат і Карпатських гір.

Тема 8. Актуальні проблеми регіонального природокористування і охорони природи: конструктивно - географічний вимір. Природокористування: об'єкт, предмет, система методів дослідження. Еколог-економічні принципи природокористування. Парадигми і методи економіки природокористування. Оптимізація управління навколишнім середовище в регіоні. Географічне прогнозування в обґрунтуванні схем і проектів природокористування. Людський розвиток: конструктивно-географічний вимір. Конструктивно-географічні аспекти сталого розвитку регіонів.

4. «Методика викладання географічних дисциплін у вищій школі»

Навчальна дисципліна «Методика викладання географічних дисциплін у вищій школі» є складовою освітньо-професійної програми підготовки магістрів із спеціальності – географія рекреації та туризму і природнича географія.

Мета дисципліни – ознайомлення із особливостями загальної методики викладання географії у вищій школі, основними її структурними елементами, предметом вивчення, історією розвитку, принципами, методами, засобами та формами навчання, сучасними проблемами, методикою викладання окремих курсів.

Завдання – набуття студентами необхідних методичних та методологічних знань і практичних навичок застосування набутих в університеті знань з географії для її викладання у вищих навчальних закладах.

В результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- предмет дослідження методики навчання географії у ВНЗ;
- зв'язок методики викладання географії з іншими науками;
- вимоги суспільства до підготовки географів високої кваліфікації;
- методи науково-педагогічних досліджень у географії;
- історію розвитку географії у ВНЗ та методики її викладання;
- принципи навчання географії;
- методи навчання географії;
- засоби навчання географії;
- форми організації навчально-виховного процесу з географії у ВНЗ.

вміти:

- визначати мету навчання;
- розкривати освітню та виховну ролі географії у вищій школі;
- відкрити та удосконалювати зміст вузівських курсів географії;
- розробляти ефективні технології, окремі методи і прийоми навчання;
- визначати й обґрунтовувати різні організації навчального процесу (виявлення найкращих умов для застосування різних методів і прийомів, засобів навчання);
- з'ясувати особливості здобування студентами географічних знань, умінь і навичок (як студенти вчаться, на якому рівні вони засвоюють навчальний матеріал, як розвиваються їхні розумові здібності в процесі навчання, на скільки самостійно вони вміють здобувати знання тощо),

Місце дисципліни в системі підготовки фахівців у сфері географії: навчальна дисципліна «Методика викладання географічних дисциплін у вищій школі» є важливою складовою комплексної підготовки магістрів спеціалізації «Географія рекреації та туризму», «Природнича географія».

Зв'язок з іншими дисциплінами. Навчальна дисципліна «Методика викладання географічних дисциплін у вищій школі» на циклі дисциплін професійної та практичної підготовки, зокрема «Географія України», «Рекреаційна географія», «Фізична географія», «Економічна і соціальна географія», «Геоморфологія і палеогеографія», «Метеорологія», «Гідрологія суходолу» та ін.

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Методика викладання у вищій школі як наука.

Предмет дослідження методики навчання географії у ВНЗ. Зв'язок методики викладання з іншими науками. Структура методики викладання географії. Вимоги суспільства до підготовки географів з вищою освітою і до географічних знань серед фахівців з вищою освітою.

Тема 2. Методи науково – педагогічних досліджень.

Методи теоретичного рівня. Методи експериментально-емпіричного рівня. Спостереження. Вивчення вузівської документації. Анкетування. Бесіди з викладачами і студентами. Математико-статистичні методи. Педагогічний експеримент. Теоретична обробка матеріалів педагогічного експерименту-заключний етап дослідження.

Тема 3. Історія розвитку вузівської географії та методики її викладання.

Історія розвитку географії у ВНЗ України. Сучасна географія у вищій школі зарубіжних країн.

Тема 4. Принципи навчання географії.

Поняття про принципи навчання. Характеристика окремих принципів навчання.

Тема 5. Методи навчання географії.

Поняття про методи навчання як дидактичну категорію та їх класифікацію. Характеристика методів навчання на основі зовнішніх форм їх прояву (аналіз методів за джерелами формування знань. Характеристика методів навчання на основі їх внутрішньої психологічної дії. Характеристика бінарних методів навчання. Характеристика методів навчання на основі внутрішнього логічного шляху засвоєння знань. Вибір методів навчання.

Тема 6. Засоби навчання географії.

Поняття про засоби навчання. Класифікація засобів навчання географії. Особливості використання окремих засобів навчання під час викладання географії.

Тема 7. Форми організації навчально-виховного процесу з географії.

Вимоги до лекції як однієї з форм навчально-виховного процесу. Семінарські заняття з географії. Практичні і лабораторні заняття. Самостійна робота. Виконання проектів. Заліки і іспити, а також рубіжні форми контролю знань, умінь і навичок студентів.

Тема 8. Фізична географія.

Місце і значення курсу в системі географічних і природничих дисциплін. Структура курсу на основі завдання кожного розділу. Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення курсу. Методичні моделі вивчення курсу.

Тема 9. Економічна і соціальна географія.

Місце і значення курсу в системі географічних і суспільних дисциплін. Структура курсу на основі завдання кожного розділу. Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення курсу. Методичні моделі вивчення курсу.

Тема 10. Географія України.

Місце і значення курсу в системі географічних і суспільних дисциплін. Структура курсу на основі завдання кожного розділу. Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення курсу. Методичні моделі вивчення курсу.

Тема 11. Рекреаційна географія.

Місце і значення курсу в системі географічних, природничих і суспільних дисциплін. Структура курсу на основі завдання кожного розділу. Навчально-методичне та матеріально-технічне забезпечення курсу. Методичні моделі вивчення курсу. Створення опорно-інформаційної схеми.

5. «Ризики в туризмі»

Програма вивчення навчальної дисципліни «Ризики в туризмі» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» для студентів *галузі знань* – 0401 природничі науки, *напряму підготовки* – 040104 географія, *спеціальності* – 04010406 географії рекреації та туризму.

Дана дисципліна належить до дисциплін вільного вибору студентів.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є ризик як економічна категорія.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Ризики в туризмі» посідає чільне місце у структурі підготовки фахівців з географії рекреації та туризму. Даний курс тісно пов'язаний з навчальними дисциплінами природничо-наукового, гуманітарно-економічного та спеціальних циклів. Навчальна дисципліна вивчається після вивчення дисциплін «Туризмологія», «Менеджмент та маркетинг в туризмі» та «Географія рекреації та туризму», пов'язана з такими курсами як «Інновації в географії рекреації та туризму» і «Стратегія розвитку туризму в Україні» тощо.

Метою викладання навчальної дисципліни «Ризики в туризмі» є вивчення та аналіз ризиків підприємницької туристичної діяльності.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Ризики в туризмі» є розкрити сутність поняття «ризик» як економічної категорії; проаналізувати класифікацію ризиків; визначення функцій та джерел ризику; розкрити ризики діяльності туристичного підприємства; охарактеризувати міжнародні нормативні акти в аспекті безпеки туризму; розкрити сутність страхування в туристичній діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати: поняття «ризик» та розрізняти його види; джерела та фактори ризиків; ризики пов'язані з функціонуванням туристичних підприємств; основні міжнародні нормативно-правові акти в сфері безпеки туристичної діяльності; специфічні особливості страхування у туризмі.

вміти: проводити аналіз ризиків характерних для підприємницької туристичної діяльності як агентської так і операторської; аналізувати норми міжнародного права в сфері туристичної діяльності; проводити SWAT-аналіз туристичного ринку.

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. РИЗИК ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Сутність поняття «ризик». Ризик в повсякденному житті. Визначення ризику за різними авторами. Сутність економічного ризику. Характерні риси економічного ризику. Особливості ризику в туристичній діяльності. Загальні підходи щодо класифікації ризику. Види економічних ризиків: комерційний, виробничий, фінансовий, інноваційний. Підприємницький ризик та ймовірність його передбачення та попередження.

Тема 2. ФАКТОРИ, ФУНКЦІЇ ТА ДЖЕРЕЛА РИЗИКІВ

Характеристика основних факторів, що впливають на виникнення ризикових ситуацій. Випадковий характер ризикових ситуацій. Ймовірність

наслідків і очікуванні результати. Наявність альтернативи рішень. Ймовірність виникнення збитків. Ймовірність отримання додаткового прибутку. Основні функції ризику. Інноваційна функція ризику як стимул пошуку нетрадиційних рішень. Суперечливий характер регулятивної функції ризику. Роль і значення захисної та аналітичної функцій ризику. Основні джерела економічного ризику. Зовнішні фактори ризику прямої і непрямой дії. Об'єктивні та суб'єктивні внутрішні фактори ризику.

Тема 3. РИЗИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Нормативно-правове регулювання турагентської діяльності. Управлінська та функціональна структура туристичного агентства. Ризики, що пов'язані з функціонуванням туристичного агентства: конкуренція, персонал, сезонність, спеціалізація, відносини з туристичним оператором. Нормативно-правове регулювання туроператорської діяльності. Управлінська та функціональна структура туристичного агентства. Ризики, що пов'язані з функціонуванням туристичного оператора: конкуренція, персонал, сезонність, спеціалізація, відносини з перевізниками та закордонними партнерами.

Тема 4. РИЗИКИ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

Міжнародні аспекти функціонування туристичної діяльності. Головні туристичні напрямки у Світі. Міжнародні аспекти безпеки туристичної діяльності. Міжнародний тероризм, як загроза розвитку туристичної діяльності. Візові формальності, як ризик розвитку туристичної діяльності. Сутність поняття страхування в туристичній діяльності. Поняття страхового ризику. Особливості страхування в туристичній діяльності. Основні види страхування: страхування туристичної діяльності та страхування туриста. Страхування туристичної діяльності: від вогню та інших стихійних лих, від наслідків злочинної діяльності та техногенних збитків. Страховий поліс: основні поняття, статі витрат, суми виплат. Сутність поняття “Зелена картка”.

Тема 5. ТЕОРІЯ ІГОР ТА РИЗИКИ В ТУРИЗМІ

Як і будь-яка людська діяльність, підприємництво обов'язково несе в собі елементи гри, що одвічно зумовлене біологічною і згодом закріплено соціальною природою людини. Причому в підприємстві і його мотивації закладено зв'язок між раціональним та ірраціональним, оскільки будь-яка гра, як правило, включає в себе два види невизначеності: випадковість і вибір. Випадковість у даному випадку розглядається як раціональне, а вибір – як ірраціональне. Підприємець є типовим гравцем, оскільки його прагнення до максимізації прибутку і до найбільшого самовдосконалення є специфічною формою реалізації прагнення гравця до збільшення виграшу будь-якого виду. Дані практичні заняття направлені на моделювання діяльності підприємств туристичної діяльності. Кожен студент індивідуально виконує кожне завдання.

6. «Стратегія розвитку туризму в Україні»

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни „Стратегія розвитку туризму в Україні” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» з

напряму 6.040104 Географія, спеціальності 8.04010406 Географія рекреації та туризму.

Предмет навчальної дисципліни "Вступ до фаху" включає сучасний стан і перспективні напрями розвитку національного (внутрішнього, виїзного) та в'їзного (іноземного) туризму.

Метою викладання навчальної дисципліни „Стратегія розвитку туризму в Україні” є засвоєння знань про пріоритетні напрями розвитку національного та регіонального туризму, його специфіку і тенденції.

Основними завданнями вивчення дисципліни „Стратегія розвитку туризму в Україні” є:

- ознайомлення із сутністю стратегічного планування та основними інноваційно-інвестиційними проектами в туризмі;
- виявлення природних і суспільних чинників розвитку туризму та рекреації в розрізі ресурсно-рекреаційних районів і України в цілому;
- аналіз специфіки і пріоритетів туристсько-рекреаційного розвитку регіонів України;
- визначення місця та ролі туризму і рекреації в реалізації завдань національного соціально-економічного розвитку.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- структуру і специфіку національного туризму; понятійно-термінологічний апарат дисципліни;
- розміщення найвизначніших рекреаційно-туристських об'єктів на географічній карті України;
- основні напрями національного і регіонального стратегічного розвитку туризму і рекреації;
- перспективи розвитку туризму з країнами «близького» та «далекого» зарубіжжя.

вміти:

- вільно користуватися монографічними, картографічними, статистичними джерелами, Інтернет для аналізу стратегічного розвитку рекреаційно-туристського комплексу України;
- виявляти основні ресурсно-рекреаційні доміанти регіонів України; застосовувати відповідні методики (активні методи навчання, розробка структурно-логічних моделей та ін.), технології при вивченні стратегії розвитку національного туризму;
- давати стислу характеристику стратегічного розвитку туризму ресурсно-рекреаційних районів і регіонів України.

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Специфіка, диверсифікація, структура національного туризму. Диверсифікація туризму: основні форми та види. Специфіка туризму як різновиду людської діяльності. Організаційно-управлінська структура національної туристської галузі. Суб'єкти туристської діяльності різних форм власності. Правова база національного туризму.

Тема 2. Національний туризм: стан, основні показники, тенденції і перспективи розвитку. Основні показники державних програм розвитку туризму до 2010 р. та 2015 р. В'їзний (іноземний), внутрішній, виїзний (зарубіжний) туризм як структурні підрозділи національного туризму, особливості їх функціонування. Експериментальна діяльність та перспективи її розвитку. Розвиток бази розміщення та прийому. Стратегія розвитку туризму і курортів.

Тема 3. Стратегія розвитку туризму в Карпатсько-Подільському ресурсно-рекреаційному районі . Особливості географічного положення та склад Карпатсько-Подільського ресурсно-рекреаційного району. Ресурсно-туристська специфіка району та його складових. Унікальність історико-культурної спадщини та природних ресурсів. Туристські центри та інфраструктурна забезпеченість району. Перспективні напрями розвитку туризму. Перспективні тури територією Карпатсько-Подільського ресурсно-рекреаційного району. Інвестиційно-інноваційна політика регіонів району.

Тема 4. Полісько-Столичний ресурсно-рекреаційний район у контексті стратегії розвитку туризму. Особливості географічного положення та склад Полісько-Столичного ресурсно-рекреаційного району. Ресурсно-туристська специфіка району та його складових. Унікальність історико-культурної спадщини та природних ресурсів. Туристські центри та інфраструктурна забезпеченість району. Перспективні напрями розвитку туризму. Перспективні тури територією Полісько-Столичного ресурсно-рекреаційного району. Інвестиційно-інноваційна політика регіонів району.

Тема 5. Специфіка, диверсифікація, структура національного туризму. Диверсифікація туризму: основні форми та види. Специфіка туризму як різновиду людської діяльності. Організаційно-управлінська структура національної туристської галузі. Суб'єкти туристської діяльності різних форм власності. Правова база національного туризму.

Тема 6. Національний туризм: стан, основні показники, тенденції і перспективи розвитку. Основні показники державних програм розвитку туризму до 2010 р. та 2015 р. В'їзний (іноземний), внутрішній, виїзний (зарубіжний) туризм як структурні підрозділи національного туризму, особливості їх функціонування. Експериментальна діяльність та перспективи її розвитку. Розвиток бази розміщення та прийому. Стратегія розвитку туризму і курортів.

Тема 7. Стратегія розвитку туризму в Карпатсько-Подільському ресурсно-рекреаційному районі. Особливості географічного положення та склад Карпатсько-Подільського ресурсно-рекреаційного району. Ресурсно-туристська специфіка району та його складових. Унікальність історико-культурної спадщини та природних ресурсів. Туристські центри та інфраструктурна забезпеченість району. Перспективні напрями розвитку туризму. Перспективні тури територією Карпатсько-Подільського ресурсно-рекреаційного району. Інвестиційно-інноваційна політика регіонів району.

Тема 8. Основні ресурсно-рекреаційні домінанти регіонів України. Поняття ресурсно-туристської домінанти. Види та сутність ресурсно-туристських домінант. Ресурсно-туристські домінанти регіонів України. Перспективні види регіонального туризму. Традиційні та перспективні туристські маршрути в Україні.

Тема 9. Державна політика в сфері туризму. Основні поняття про державну туристичну політику. Напрямки державного регулювання туристичної діяльності в ринкових умовах. Ретроспективний аналіз. Зарубіжний досвід за типами туристичних ринків (досвід країн високоінтенсивного та стабілізованого ринків, країн реформованого та акумулюючого ринків). Правові засади державного регулювання бізнес-діяльності в туризмі (нормативно-правові акти, ліцензування). Економічні важелі державної політики (податки, курс валют). Зовнішньоекономічний аспект державної туристичної політики (митний кодекс, туристичні формальності, дво- та багатосторонні угоди, діяльність консульської служби).

Тема 10. Органи державного управління в сфері туризму . Зарубіжний досвід системи управління туризмом. Національний досвід та напрямки реформування системи управління туризмом в країні. Структура Державного агентства України з туризму та курортів (Держтуризмкурорт України). Функції служб та відділів. Регіональні органи туристичної адміністрації (вертикаль влади).

Тема 11. Державна політика стимулювання міжнародного туризму. Пріоритетний напрямок туристичної політики - орієнтація на зростання іноземного туризму. Правові та економічні важелі діяльності на міжнародному ринку. Лібералізація туристичних формальностей (спрощення візового режиму). Напрямки маркетингової діяльності органів ДТА України на ринку міжнародного та європейського туризму (виставкова діяльність, РК-заходи, видавнича діяльність тощо). Наукова діяльність із стимулювання в'їзного (іноземного) туризму - розширення ресурсної бази, розвиток туристичної інфраструктури, формування територіальної структури. Інформаційне забезпечення міжнародної туристичної політики та стратегії.

Тема 12. Державна політика стимулювання внутрішнього туризму. Пріоритети державної політики стимулювання внутрішнього туризму - соціалізація, урізноманітнення турпродукту, активізація екскурсійної діяльності. Правові та економічні заходи щодо розвитку внутрішнього туризму. Напрямки співпраці з іншими державними структурами по напрямках: реставрація пам'яток історії та культури, реконструкція пам'яток архітектури, садово-паркового мистецтва тощо, участь у природоохоронній діяльності. Підготовка кадрів для туризму.

Тема 13. Регіоналізація туристичної діяльності. Державна політика з формування місцевих туристичних ринків. Формування державних органів управління в сфері туризму. Співпраця з місцевими органами влади. Політика активізації місцевих ініціатив та стимулювання підприємництва. Напрямки місцевих ініціатив: розширення ресурсної бази, формування регіонального турпродукту, інформаційне забезпечення туристичної діяльності (спеціалізовані видання, рекламні буклети, проведення акцій та компаній, виставкові заходи, WEB - сторінка регіону, туристичного центру тощо), створення туристичної інфраструктури (будівництво розважальних центрів, аквапарків, парків атракціонів тощо).

Тема 14. Інноваційний менеджмент як складова державної туристичної політики. Інновації в туризмі - технологічні, організаційні. Інновації, які поліпшують якість та розширюють асортимент, розширюють можливості, змінюють сутність послуги в туризмі. Інноваційні форми організації туристичної діяльності та

напрямки їх впровадження. Фінансові корпорації. Вільні економічні зони. Напрямки співпраці з транснаціональними компаніями в сфері готельно-ресторанного та туристичного бізнесу.

Тема 15. Перспективи розвитку туризму з країнами «близького» та «далекого» зарубіжжя. Україна у складі Причорноморського рекреаційно-туристського мезорайону. Характер кордонів та транспортного сполучення з країнами «близького» та «далекого» зарубіжжя. Стан і перспективи розвитку туристських зв'язків із Росією, Білорусією, Молдовою, Грузією. Стан і перспективи розвитку туризму з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, Болгарією, Туреччиною.

7. «Туристсько-краєзнавчі експедиції»

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни “Туристсько-краєзнавчі експедиції” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «**магістр**» з напрямку підготовки **географія, спеціальність географія рекреації і туризму**

Предметом вивчення навчальної дисципліни є основи організації туристсько-краєзнавчих експедицій.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна базується на знаннях про основи експедиційних/польових досліджень, отриманих в рамках таких дисциплін як «Основи краєзнавства», «Спортивно-оздоровчий туризм», «Ландшафтознавство», «Біогеографія» та інш.

Метою викладання навчальної дисципліни “Туристсько-краєзнавчі експедиції” є ознайомити з основами туристсько-краєзнавчих досліджень, надати систематизовані та узагальнені знання про організацію та умови проведення експедиційних досліджень взагалі і туристсько-краєзнавчих експедицій зокрема.

Основними завданнями вивчення дисципліни “Туристсько-краєзнавчі експедиції” є

- розкрити роль і місце експедиційних досліджень в розвитку географії, охарактеризувати сучасний стан експедиційних досліджень
- визначити місце краєзнавства як науки і охарактеризувати сучасне краєзнавство в Україні
- визначити місце туристичного краєзнавства у системі національного краєзнавства, методи дослідження, джерела краєзнавства, сутність туристсько-краєзнавчої діяльності
- визначити основи організації і планування наукових досліджень;
- ознайомитися з базовими положеннями обробки, оформлення та публікації результатів наукового дослідження ;
- ознайомитися з базовими положеннями організації польових комплексних географічних досліджень;
- ознайомитися з базовими положеннями організації та проведення туристсько-краєзнавчих подорожей і окремих напрямів туристсько-краєзнавчих досліджень (краєзнавчо-географічних; краєзнавчо-біологічних та історико-краєзнавчих).

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні положення організації експедиційних досліджень;
- основи експедиційних досліджень в різних напрямках туристичного краєзнавства (краєзнавчо-географічні; краєзнавчо-біологічні та історико-краєзнавчі);
- особливі умови організації і проведення піших, лижних, водних, гірських туристсько-краєзнавчих подорожей .

вміти :

- чітко визначати науковий напрямок, проблеми, теми (завдання) своєї науково-дослідної роботи;;
- формувати склад експедиції, планувати маршрут, залежно від поставлених завдань;
- складати технічне завдання, кошторис експедиції, звіт, вести польову документацію тощо;
- організувати експедиційний побут;
- написати наукову статтю за результатами досліджень.

Програма навчальної дисципліни

Вступ. Предмет, об'єкт і мета вивчення дисципліни «Туристсько-краєзнавчі експедиції». Структура і взаємозв'язок з іншими навчальними дисциплінами. Значення дисципліни в підготовці фахівців з напрямку “туризм”. Структура курсу, теми семінарів, змістовна суть, система контролю.

ТЕМА 1. Краєзнавство як наука. Краєзнавство — збір, накопичення і популяризація відомостей про певну територію з різних точок зору: географії, геології, метеорології, рослинного і тваринного світу, населення, господарства, історії, культури тощо. Краєзнавство — як комплекс наукових дисциплін, різних за змістом і методами дослідження, таких, що ведуть до єдиної мети — наукового і всебічного пізнання краю. Основні напрями краєзнавства: географічне, історичне, туристське, інші. Географічне краєзнавство як наука та його значення для сучасної України. Історичне краєзнавство як один з напрямів краєзнавства, що акцентує увагу на вивченні та популяризації історичних подій, матеріалізованих в пам'ятках історії та культури даного регіону (міста, села) та видатних історичних постатей даної місцевості. Основні джерела, функції і методи краєзнавства

ТЕМА 2. Краєзнавство в Україні. Рівні і форми краєзнавчого руху в Україні. Історія краєзнавства. Сучасне краєзнавство. Законодавча підтримка. Краєзнавство як суспільний рух. Національна спілка краєзнавців України. Краєзнавство в педагогіці. Краєзнавчі музеї та їх місце в музейному просторі України

ТЕМА 3. Туристичне краєзнавство. Об'єкт і предмет туристичного краєзнавства. Місце туристичного краєзнавства у системі національного краєзнавства. Наукове і практичне значення краєзнавства. Функції та методи дослідження краєзнавства. Методи дослідження краю та джерела туристичного краєзнавства. Методи дослідження території: загально-географічні та спеціальні. Основні етапи краєзнавчого дослідження. Джерела краєзнавчої інформації. Краєзнавство і туризм у системі

наукової і навчально-виховної роботи освітніх закладів. Об'єкт, предмет і завдання туристсько-краєзнавчої діяльності. Функції, види, форми і напрями туристсько-краєзнавчої діяльності. Експедиції як одна з основних форм туристсько-краєзнавчої роботи. Результати туристсько-краєзнавчих експедицій як основа формування музейних експозицій.

ТЕМА 4. Географічні та краєзнавчі експедиції: історія і сучасність. Історія, роль і місце експедиційних досліджень в розвитку географії. Сучасні експедиційні дослідження: головні напрями, регіони дослідження, практичне значення і вплив на розвиток географії

ТЕМА 5. Основи організації і планування наукових досліджень. Визначення наукового напрямку, проблеми, теми (завдань) науково-дослідної роботи. Науковий напрямок – як сфера наукових досліджень колективу, присвячених вирішенню значних, фундаментальних теоретико-експериментальних задач в певній галузі науки. Наукова проблема як складна наукова задача, яка охоплює значну область досліджень і має перспективне значення. Проблема складається із ряду наукових тем. Тема наукового дослідження – як наукова задача, яка охоплює певну частину наукового дослідження. Базується на численних дослідницьких питаннях (більш дрібних наукових завданнях, які стосуються конкретної області наукового дослідження). Послідовність дій на протязі всього періоду досліджень в рамках будь-якої науково-дослідницької роботи (НДР), що дозволяє планувати і поетапно контролювати її результати. Аналіз змісту і основних етапів в рамках певних стадій НДР: 1. Розробка технічного завдання на проведення НДР; 2. Розробка технічної пропозиції; 3. Виконання теоретичних і експериментальних досліджень; 4. Оформлення результатів НДР; 5. Прийомка НДР; 6. Впровадження НДР. Технічне завдання (ТЗ) – як вихідний документ для проведення науково-дослідницьких робіт. Аналіз вихідних джерел інформації для складання ТЗ. Базові джерела інформації. Основні розділи ТЗ та аналіз їх змісту: 1. Загальні положення; 2. Мета і призначення розробки; 3. Техніко-економічні показники; 4. Стадії розробки; 5. Порядок прийомки. Місце експедиційних досліджень в науково-дослідницьких роботах.

ТЕМА 6. Організація експедиційних досліджень. Організаційні форми польових досліджень: експедиційна і стаціонарна. Експедиційні дослідження: завдання, зміст і базові етапи. Галузеві та комплексні експедиції. Основні етапи географічних досліджень. Аналіз змісту дослідницьких робіт в межах трьох етапів: підготовчого, польового та камерального. Підготовчий етап: розробка програми і методики польових робіт, форми фіксації матеріалів. Польовий період – як основний етап експедиційних географічних досліджень. Його структура: рекогносцирувальні роботи, виконання програми польових робіт; післяпольові камеральні роботи. Камеральний (завершальний) період – аналіз, обробка та узагальнення отриманого в полі матеріалу.

ТЕМА 7. Організація та проведення туристсько-краєзнавчих подорожей. Підготовка до туристсько-краєзнавчої подорожі: організація роботи керівника та учасників подорожі; планування маршруту експедиції; складання кошторису експедиції; групове та особисте спорядження. Організація експедиційного побуту: місце відпочинку, харчування, медичне забезпечення. Оформлення звітних документів про туристсько-краєзнавчу подорож. Підведення підсумків туристсько-краєзнавчої

подорожі. Особливості піших, лижних, водних, гірських туристсько-краєзнавчих подорожей. Туристсько-краєзнавчі дослідження під час подорожі: краєзнавчо-географічні; краєзнавчо-біологічні та історико-краєзнавчі.

ТЕМА 8. Обробка, оформлення та публікація результатів наукового дослідження. Попередня обробка інформації. Методи фіксації результатів дослідження: щоденник спостережень, робочий зошит, єдині форми документації регулярних спостережень – стандартні книжки чи журнали спостережень, спеціальні бланки стандартизованої форми; журнал польового дослідження тощо. Базові методи обробки дослідних аналітичних даних. Складання і оформлення «Звіту про НДР» як основного документу на стадії оформлення кінцевих результатів дослідження, якій відбиває зміст виконаних робіт та заключні дані. Поняття «наукова публікація». Основні види наукових видань. Науково-дослідні видання: монографії, реферати, тези доповідей, матеріали наукових конференцій, збірки наукових праць. Періодичні наукові видання, наукові статті. Підручники і навчальні посібники. Допоміжна література: довідники, енциклопедії, реферативні журнали тощо. Анотування і реферування наукових робіт. Структура реферативних журналів і основні прийоми роботи з ними. Бібліотеки. Інформаційно-пошуковий апарат бібліотек. Раціональні прийоми роботи з науковою літературою. Наукові статті як основне свідчення апробації науково-дослідної роботи. Вимоги до структури і оформлення наукових статей.

Структура наукової статті:

- постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями;
- аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор;
- виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
- формулювання цілей статті (постановка завдання);
- викладення основного матеріалу дослідження і обґрунтування одержаних наукових результатів;
- формулювання висновків даного дослідження та означення перспектив подальших розвідок у даному напрямку.